

**ĠAYIP DEMESINOVNIŲ VOKAL DÓRETIWSHILIGI
(WATAN TEMASINDAĠI QOSIQLARI MISALINDA)**

Segizbaeva Gúldana Kalmurza qızı

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali “Muzıkatanıw” qánigeligi 3-kurs studentı.

Kamalova Gúlmaryam Maqsetdullaevna

Ilimiy basshı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15704411>

Annotaciya. *Bul maqala qaraqalpaq muzıka mádeniyatınıń rawajlanıwına salmaqlı úles qosqan tanıqlı professional kompozitor Ġayıp Demesinovtıń dóretiwshiligine arnalǵan.*

Kompozitordıń dóretiwshiliginde onıń vokal janrındaǵı shıǵarmaları úlken orınǵa iye bolıp, maqala dawamında tiykarınan kompozitordıń Watan temasına arnalǵan “Ózbekstan Watanım menıń”, “Tuwılǵan jerge”, “Qońırattıń qızları bar” qosıqları misalında shıǵarmalar talqılanıwı kórip shıǵıldı.

Gılt sózleri: *kompozitor, muzıka, mádeniyat, fortepiano, vokal, janr, qosıq.*

**ВОКАЛЬНОЕ ТВОРЧЕСТВО ГАИПА ДЕМЕСИНОВА
(НА ПРИМЕРЕ ПЕСЕН НА ТЕМУ РОДИНЫ)**

Аннотация. *Данная статья посвящена творчеству известного профессионального композитора Гаипа Демесинова, внесшего весомый вклад в развитие музыкальной культуры Каракалпакстана. В творчестве композитора большое место занимают его вокальные произведения, в ходе статьи рассмотрены произведения, посвященные в основном теме Родины, на примере песен "Узбекистан - моя Родина," "В родную землю," "У Кунграда есть дочери."*

Ключевые слова: *композитор, музыка, культура, фортепиано, вокал, жанр, песня.*

**VOCAL WORK OF GAIP DEMESINOV
(ON THE EXAMPLE OF SONGS ON THE THEME OF THE MOTHERLAND)**

Abstract. *This article is dedicated to the work of the renowned professional composer Gaip Demesinov, who made a significant contribution to the development of musical culture in Karakalpakstan. Vocal compositions occupy a prominent place in the composer's oeuvre. The article examines works primarily devoted to the theme of the Motherland, using the examples of the songs "Uzbekistan is my Motherland," "To My Native Land," and "Kungrad Has Daughters."*

Keywords: *composer, music, culture, piano, vocals, genre, song.*

XX ásir qaraqalpaq muzıka mádeniyatında eń kózge kóringen talant iyeleriniń biri Ġayıp Demesinov bolıp tabıladı. Ol óziniń oyshıl, tereń lirizmge, obrazlı filosofiyaǵa qurılǵan lirikalıq shıǵarmaları menen qaraqalpaq muzıkasın janrlıq jaqtan ele de rawajlantırdı, jetilistirdi.

Kompozitor qaraqalpaq muzıkasında ásirler dawamında qalıplesken dástúrlerdı, dúnya muzıkası dástúrleri menen birlestire aldı. Ġayıp Demesinov óz dóretiwshiligi dawamında vokal janrında da birqansha shıǵarmalar dóretken. Onıń shıǵarmaları qaytalanbas kórkemlikke iye, óz xalqınıń estetikalıq dúnyası menen tereń baylanǵan. Ol óziniń xalqınıń ótmishi menen búginin milliy qádiriyatların jetik biledi hám qásterleydi sonlıqtan da kompozitor óziniń dóretiwshiliginde milliy muzıkanı da, klassik muzıkanı da óz ornında paydalana alǵan.

Bul da kompozitordın pikirlew diapozonı, keń dúnya muzıkası menen jaqınnan tanıs ekenliginen kórsetedi. Kompozitordın vokal shıǵarmaları tematikalıq jaqtan hár túrlililigi menen ajıralıp turadı. Onıń muzikalıq shıǵarmalarınń teması jigerli miynet, el abadanlıǵı ushın xızmet etiw, Watan, jer, ana, doslıq, adamgershilik, xalıq aralıq awızbirshilik, tatıwlıq, hadallıq hám kishipiyillik, muhabbat hám t.b kóp máselelerdi sóz etedi. Mısalı onıń “Tuwılǵan jerge”, “Azada bostanım”, “Dáwranı”, “Ózbekstan watanım meniń!” kibi shıǵarmaları watanǵa muxabbat temasında dóretilgen. Al “Qız elegi”, “Saǵındım”, “Shopan oyi”, “Shep kórmeymen”, “Qonırattıń qızları bar” atlı qosıqlarında ıshqı muhabbat, qızlarǵa degen joqarı húrmet sezimleri bayqaladı.

Kompozitordın ómiri hám sovet hám ǵárezsizlik dáwirine durıs kelgenligi sebepli onıń dóretiwshiliginde sovet dáwirinde shıǵarmaları da ushırasadı. Mısalı onıń “Partiyaǵa raxmet”, “Biz sovettiń jaslarımız” atlı shıǵarmalarında sol dáwirdegi ózgerislerdi jarıtıp bergen.

Kompozitordın “Ózbekstan Watanım meniń” qosıǵı Áskerbay Ájiniyazov sózine jazılıp, ǵárezsizlik jıllarında watandı ulıǵlaw temasında áskeriy xor ushın dóretilgen. Mısalı:

Jer abad, xalıq azat, el erkin jasar,
Doslıq, birlik ullılıqqa miyasar,
Ǵárezsizlik ullı jurtqa miyasar,
Ullı Ózbekstan Watanım meniń.

Shıǵarma Marciale (áskeriy) tempinde, 4/4 ólshemde d-moll tonallıǵında dóretilip, kirisiw menen baslanadı. Bunda shep qolda triollar, oń qolda bolsa kvinta joqarı sekiriw arqalı saltanatlı tema baslanadı.

Birinshi temada áskeriy temanı sáwlelendiriw ushın kompozitor kóbirek sherek sozımlıqlardaǵı akkordlardan paydalangan.

7

Jer a-bat xalıq a-zat, el er-kin ja-sar, Dos-lıq bir-lik ul-lı - lıq-qa mi-ya-sar,

Naqıratda soloda dawıs dáslep sekstağa, soń kvintağa sekiriw arqalı watan temasın súwretleydi. Al fortepiano bolsa shep qolda sherek sozımlıqlardan dúzilgen oktava aralıǵında notalar, oń qolda bolsa triollar qollanılǵan.

16

Dún - ya - da mo - yın-lan - dı e - li-miz, Á - lem

Kompozitordıń “Tuwılǵan jerge” atlı qosıǵı shayır Q.Dosanov sózine, Moderato tempinde, 4/4 ólshemde, period formasında jazılǵan. Qosıq mazmunı boyınsha tuwılǵan jerdi maqtaw, onı asraw, tábiyatın súwretlew arqalı jarıtıp berilgen. Mısalı:

Tuwılǵan jerim,
Kózime ráwshan,
Tek sende ómirim,
Baxtiyar darqan.

Qosıq 8 taktli kirisiw menen baslanadı. Ol jay tempte bolǵanlıǵı ushın úlken sozımlıqlardan paydalanılǵan.

Soloda tema kvartağa sekiriw arqalı, watandı súwretlew mazmunı menen saltanatlı baslanadı. Al fortepianoda bolsa kirisiwdegi tema dawam etedi.

7

Dawıs

Tu - wıl - ǵan je - rim, Kó - zi - me ráw - shan, Tek sen - de ó -

Pno. *mf*

Ekinshi gápte soloğa terciya joqarı dawıs qosılıp, temanı elede bayıtqan.

2

15

Dawıs

Aq - te - rek sa - ya - sı, Me-niń ján-ne - tim, Aq tań - lar shuǵ-

Pno.

Qosıq júdá qulaqqa jaǵımlı esitilip, insanda Watanǵa degen muhabbat sezimlerin oyata aladı.

Kompozitordıń “Qońıratnıń qızları bar” atlı qosıǵı da xalıq arasında júdá keń tanılǵan bolıp, period formasında jazılǵan. Shıǵarma mazmunı Qońıratnıń sulıw qızların maqtaw temasında dóretilgen. Mısalı:

Esse samal Ústúrt jaqtan,
Bári gózzal, bári shaqqan,
Baǵ ishinde ushıratsam,
Jılwa menen janındı alar,
Qońıratnıń qızları bar.

Shıǵarma d-moll tonallıǵında, 2/4 ólshemde Allegro assai tempinde, ádettegidey kirisiw teması menen baslanadı. Bunda qaraqalpaq qosıqlarına tán bolǵan frigiý ladı qollanılǵan.

Shıǵarmada xalıq muzıkalarına tán kvarta, kvinta intervalınan hám akkordlarınan paydalanılǵan.

Ǵayıp Demesinovtıń dóretken qosıqları milliy ruwxta, qaraqalpaq qosıqlarına tán ladlarda dóretilgenligi sebepli xalıqqa maqul kelip, kópshilik qosıqları yad alınǵan. Házirgi dáwirde Ǵayıp Demesinovtıń vokal qosıqları atqarılmaydı, degen menen kompozitordıń bul janrdagı dóretpeleri balalar muzıka mektepleri, joqarı oqıw orınları studentleri baǵdarlamaları ushın mas keledi. Keleshekte Ǵayıp Demesinovtıń vokal shıǵarmaları da sahnalarda atqarılıp shıǵıladı degen úmittemiz.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Segizbaeva G, Kamalova G.M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 875-879.
2. Guldana S, Kamalova G.M. J.CHARSHEMOVTIŇ DÓRETIWŞILIGINDE FUGA JANRI //World scientific research journal. – 2023. – T. 22. – №. 2. – C. 32-38.
3. SEGIZBAEVA G., QORAQOLPOG‘ISTONDA FORTEPIANO JANRINING RIVOJLANISHIDA DILBAR ERNIYAZOVANING TUTGAN O‘RNI //Journal of Culture and Art. – 2023. – T. 1. – №. 3. – C. 110-114.
4. Segizbaeva G., Kamalova G. J. CHARSEMOVTIŇ DÓRETIWŞILIGINDE SAHNA HÁM KINO MUZİKASI //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 289-294.
5. Segizbaeva G. QARAQALPAQSTANDA NOTALASTÍRÍW PÁNINIŇ ÁHMIYETI //Вестник музыки и искусства. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 157-160.